

KJ-104

March-2014

T.Y.B.A. (Annual Pattern)**Sanskrit, Paper – VII**

ब्रह्मसूत्र चतुःसूत्री / सांख्यकारिका

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

सूचना : (1) जम्हली आशुअे दशवेल अंक प्रश्नना गुण दशवे छे.

Instructions : Figures to the right indicate marks.

(2) विकल्प स्पष्टपणे दर्शावो.

Mention clearly the option you attempt.

1. नीचेनामांथी गमे ते भे गद्यभंडोनुं छार्द सन्दर्भ आपी स्पष्ट करो.

12

Explain clearly giving context the Purport of any **two** of the following passages :

- (1) आह-कोऽयमध्यासो नामेति । उच्यते-स्मृतिरूपः परत्र पूर्वदृष्टावभासः । तं केचित् अन्यत्रान्य धर्माध्यासइति वदन्ति । केचित्तु-यत्र यदध्यासस्तद्विवेकाग्रह निबन्धनो भ्रम इति । अन्ये तु यत्र यदध्यासस्तस्यैव विपरीत धर्मत्वकल्पनामाचक्षते इति । सर्वथापि त्वन्यस्यान्य धर्मावभासतां न व्यभिचरति । तथा च लोकेऽनुभवः – शुक्तिका हि रजतवदवभासते, एकश्चन्द्रः सद्वितीयवदिति ।
- (2) धर्म ब्रह्मजिज्ञासयोः फलजिज्ञासस्य भेदाच्च . अभ्युदयफलं धर्मज्ञानं, तच्चानुष्ठानापेक्षम् । निःश्रेयसफलं तु ब्रह्मविज्ञानं, न चानुष्ठानान्तरापेक्षम् । चोदनाप्रवृत्तिभेदाच्च । या हि चोदना धर्मस्य लक्षणं सा स्वविषये नियुञ्जानैव पुरुषमवबोधयति । ब्रह्मचोदना तु पुरुषमवबोधयत्येव केवलम् । अवबोधस्य चोदनाऽजन्यत्वान्न पुरुषोऽवबोधे नियुज्यते । यथाऽक्षार्थं संनिकर्षणार्थावबोधे, तदृत् ।
- (3) न; वेदान्तवाक्य कुसुमप्रथनार्थत्वात् सूत्राणाम् । वेदान्तवाक्यानि हि सूत्रैरुदाहृत्य विचार्यन्ते । वाक्यार्थ विचारणा ध्यवसाननिर्वृत्ता हि ब्रह्मावगतिः, नानुमानादि प्रमाणान्तर निर्वृत्ता । सत्सु तु वेदान्तवाक्येषु जगतो जन्मादिकारणवादिषु तदर्थं ग्रहणदाढ्यायानुमानमपि वेदान्तवाक्याविरोधि प्रमाणं भवन्न निवार्यते, श्रुत्यैव च सहायत्वेन तर्कस्याभ्युपेतत्वात् । तथा हि – ‘श्रोतव्यो मन्तव्यः’ (बृह. 2-4-5) इति श्रुतिः ‘पण्डितो मेधावी गन्धारानेवोपसंपद्येतेवमेवेहाचार्यपान्पुरुषो वेद’ (छान्दो 6-14-2) इति च पुरुषबुद्धि साहाय्यमात्मनो दर्शयति ।
- (4) स्वात्मधर्म एव संस्तिरोभूतो मोक्षः क्रिययात्मनि संस्क्रियमाणेऽभिव्यज्यते, यथाऽऽदर्शो निघर्षण क्रियया संस्क्रियमाणे भास्वरत्वं धर्म इति चेत्न; क्रियाश्रयत्वानुपपत्तेरात्मनः । यदाश्रया क्रिया तमविकुर्वती नैवात्मानं लभते । यद्यात्मा क्रिययाविक्रियेत, अनित्यत्वमात्मनः प्रसज्येत । ‘अविकार्योऽयमुच्यते’ (भ.गी. 2-25) इति चैवमादीनि वाक्यानि बाध्येरन् । तच्चानिष्टम् । तस्मान्न स्वाश्रया क्रियाऽऽत्मनः संभवति । अन्याश्रयायास्तु क्रियाया अविषयत्वान्न तयाऽऽत्मा संस्क्रियते ।

2. विवेचनात्मक नोंध लपो : (गमे ते भे)

12

Write critical notes on any **two** of the following :

- (1) साधनचतुष्टय ।
- (2) ‘अथ’ शब्दना विविध अर्थघटनो.
Different interpretation of the word ‘अथ’.
- (3) षड् भावविकाराः ।
- (4) शारिरक भाष्यस्य कर्ता ।

3. 'शास्त्रयोनित्वात्' सूत्रने शंकराचार्यञ्च अनुसारं समजावो. 11
In view of शंकराचार्याः discuss the dual interpretation of the Sūtra 'शास्त्रयोनित्वात्' ।

अथवा/OR

- 'तत् तु समन्वयात्' सूत्र ने भाष्यकार शंकराचार्य अनुसारं समजावो.
In view of भाष्यकार शंकराचार्य discuss the dual interpretation of the Sūtra 'तत् तु समन्वयात्' ।

4. (A) नीचेनाभिंथी गभे ते त्रश कारिकाओ समजावो : 12
Explain clearly any **three** of the following Karikās :

- (1) दृष्टवदानुश्राविकः सह्यविशुद्धि क्षयातिशययुक्तः ।
तद्विपरीतः श्रेयान् व्यक्ताव्यक्तज्ञविज्ञानात् ॥
- (2) सत्त्वं लघु प्रकाशकमिष्टमुपष्टम्भकं चलं च रजः ।
गुरु वरणकमेव तमः प्रदीपवच्चार्थतो वृत्तिः ॥
- (3) सङ्घातपरार्थत्वात् त्रिगुणादिविपर्ययाद धिष्ठानात् ।
पुरुषोऽस्ति भोक्तृभावात्कैवल्यार्थं प्रवृत्तेश्च ॥
- (4) उभयात्मकमत्र मनः संकल्पकमिन्द्रियं च साधर्म्यात् ।
गुणपरिणाम विशेषा नानात्वं बाह्यभेदाश्च ॥
- (5) रङ्गस्य दर्शयित्वा निवर्तते नर्तकी यथा नृत्यात् ।
पुरुषस्य तथाऽत्मानं प्रकाशय विनिवर्तते प्रकृतिः ॥
- (6) सम्यग्ज्ञानाधिगमात् धर्मादीनामकारणप्राप्तौ ।
तिष्ठति संस्कारवशात् चक्रभ्रमिवद धृतशरीरः ॥

- (B) विवेचनात्मक नोंध लभो : (गभे ते भे) 12

Write critical notes on any **two** of the following :

- (1) त्रिविधम् प्रमाणम् ।
- (2) सत्कार्यवादः ।
- (3) सूक्ष्मशरीर ।
- (4) त्रिविधः सर्गः ।

5. सांख्यकारिका ने आधारे सृष्टिनी उत्पत्ति अंगे विस्तारथी समजावो. 11
According to सांख्यकारिका explain the origin of 'सृष्टि' in detail.

अथवा/OR

- सांख्यकारिकाना आधारे 'पुरुष-प्रकृति-सम्बन्ध' समजावो.
Explain the relation of पुरुष-प्रकृति on the basis of सांख्यकारिका ।